

יצחק מרדכי הכהן רובין הר נוף ירושלים תובב"א

ערב סוכות תשפ"א

הלכות נחוצות בדיני ישיבת סוכה ובדיני חול המועד

הזהירות משיבה בסוכה לאדם הנצרך להיות בבידוד – אדם שנצרך להיות בבידוד עקב חולי הקורונה, הן מי שנמצא חיובי והן מי שהיה בקרבת חולה, והן האדם שמרגיש תסמינים ועדיין לא נבדק. עליו להקפיד ביותר שלא לשבת עם אחרים בסוכה, ואף בגוונא שאדם אינו בגדר מצטער כלל, והוא חייב מדינא בסוכה, מ"מ אם אין לו אפשרות תוך כדי היותו מבודד לקיים מצות סוכה מחמת חשש הדבקה של אחרים, וחשיב אנוס שהוא פטור ממצות סוכה. ובודאי שאסור לו לסכן אחרים לצורך קיום המצוה. [ואם החולי אצלו הוא בשיעור כזה שהשהייה בסוכה נחשבת לגביו בגדר מצטער בלא"ה הוא פטור ממצות סוכה, ככל גרדי מצטער שנתבאר בפוסקים]. וראה עוד להלן כמה עליו לטרוח בדבר לקיים מצות סוכה.

עד כמה חייב אדם להוציא מממונו כדי לבנות סוכה – אותם הנמצאים במלונית ויש באפשרותם על ידי הוצאה גדולה לבנות סוכה במרפסות החדרים.
כמו כן יל"ע במי שנמצא במלונית ואין לו אפשרות לבנות סוכה לשינה או לאכילה. עד כמה עליו לטרוח לצאת מהמלונית ולהיות מבודד במקום אחר ששם תהיה לו אפשרות לבנות סוכה.
וכן להיפך אדם הנמצא בביתו באופן שהוא צריך להיות מבודד ולא יוכל לקיים מצות סוכה ואם ילך למלונית יוכל לקיים מצות סוכה, אלא שהדבר כרוך אצלו בטורח.

והנה אף שבין המבודדים ישנם גם חולים, מ"מ חולה אינו פטור מן המצוות, אלא שלגבי סוכה יש לו פטור אחר לא מדין "חולה" אלא מדין "מצטער". ויש לדון בכל מקרה לגופו האם הוא בכלל מצטער שגם בביתו היה ישן מחוץ לסוכה. ורבים מהשוהים במלונית אינם בגדר מצטער כלל, וממילא חובה עליהם לדאוג שתהיה להם סוכה לאכילה ולשינה.

ויש לעיין בכל זה עד כמה מחוייבים הם להוציא מממונם וכן לטרוח כדי לקיים מצות סוכה. שהרי חובה על האדם לדאוג לפני חג הסוכות שתהיה לו סוכה [וכן ד' מינים], והיא שאלה שיש להרחיב בה, אמנם נציג בזה רק עיקרי הדברים בקצרה.

עיין בהגהת החת"ס על השו"ע סי' תר"מ ס"ד הובאו דבריו במשנ"ב שם ס"ק כ"ד, דפשיטא שמי שאין לו מקום בחצרו לבנות לו סוכה, שצריך למצוא לו מקום אחר לבנות סוכה, דלא כהמשתבשים שאינם מחוייבים לבנות להם סוכה במקום אחר שאין שם דירתו.

ולענין שיעור הטורח והממון שצריך להוציא עבור קיום מצות סוכה, דבר זה נוגע לשאלה הכללית עד כמה אדם צריך להוציא הוצאות לקיום מצוות, הן לגבי שיעור הממון והן לגבי שיעור הטורח. וכבר דנו הפוסקים בנידונים מעין אלו, עיין חיי אדם כלל ס"ח ובשו"ת דבר יהושע [ארנברג] ח"א סי' א' שדן בשאלה שבאה לפניו אודות חג הסוכות שלאחר השואה, שלא נמצאו ד' מינים רק בעיר גדולה ובכפרים

שמסביבה לא יכלו לקיים את המצוה, ודן כמה מחוייבים בני הכפרים לטרוח לקיום המצוה, והביא ראיות רבות מדברי הפוסקים.

ונראה שהגדר בזה שאינו צריך לעשות השתדלות חריגה, וכגון לצאת לעיר אחרת דלהבנת המג"א הרי זה בכלל השתדלות שאינו מחוייב בה, עיי"ש עוד בפרטי הדינים בזה.

ולענין שיעור הוצאת ממון עבור קיום מצוה, גם הוא נידון שהאריכו בו הפוסקים טובא, עיין בבה"ל סי' תרנ"ו ד"ה אפילו שכתב דמצוה שאינו מוצא אותה בשוויה הרגיל אנוס הוא ואינו מחוייב בה. וכמובן שהדברים משתנים בין איש לבין רעהו.

מלוגית שיש בה סוכה המיועדת רק לאכילה וסוכה אחרת המיועדת רק לשינה – נראה שאף לדעת היראים יוצאים בסוכה כזו ידי חובת אכילה בסוכה וכן חובת שינה.

ביאור הדברים - הארכנו במק"א דסברת היראים שאינו יוצא ידי אכילה בסוכה שאינה ראויה לשינה, אינה מחמת חסרון בגוף הסוכה, אלא כוונתו שכיון שכתוב בתורה בסוכות תשבו שבעת ימים ודרשו חז"ל תשבו כעין תדורו, אזי בעינן שיהיה לאדם סוכה שראויה לדירה וכל שהסוכה אינה ראויה לדירה, חסר לגברא בקיום מצות סוכה שהרי לא יוכל לקיים בה "תשבו כעין תדורו", ואין זה פסול בשם סוכה אלא פסול בדירת הסוכה, וס"ל ליראים שהמצוה אינה "לאכול" בסוכה אלא המצוה היא "לדור" בסוכה, וכל שהסוכה אינה ראויה גם לשינה וגם לאכילה, אזי גם בשעת האכילה אינו "דר" בסוכה דאין זה תשבו כעין תדורו, דאיזו דירה היא שיכול לאכול בה ואינו יכול לישן בה, והרי זה כמי שלא בנה ולא הכין לו סוכה כלל.

ולפי זה מה דלא יוצא באכילה אין זה מחמת שאין על הסוכה "שם סוכה", אלא דכיון שאכילה כזו שאין עמה שינה היא לא צורת דירה, אזי אף האכילה היא לא כדבעי, דנמצא שאכל בסוכה אבל לא דר בה, ומה שקבע בזה היראים שהמודד לדירה הוא אכילה ושינה, ולא שאר מילי כגון שינון וטיוול, הוא משום דבכל ענייני קביעות דירה מקום אכילה ושינה קובע את קביעות הדירה, וכדאיתא בעירובין מקום פיתא גורם או מקום לינה גורם, וכל שחסר באחד משניהם חסר בעיקר שם דירה של האדם.

ונמצא שלשעת היראים מי שלא דאג מערב יום טוב שתהיה לו סוכה הראויה לדירה חסר בצורת קיום המצוה כתיקונה, וממילא גם אכילתו אינה כדבעי שהרי יש לו אכילה בלי שינה. [ואף שמצוות סוכה כוללת גם שינון וטיוול, מ"מ אין הם מעיקר צורת דירה, וכ"כ בפשיטות האבני נזר סי' ת"פ].

ולפי הנ"ל נראה שגם לדעת היראים אם אדם יבנה סוכה אחת לאכילה ואחת לשינה בגוונא שזו של האכילה אינה ראויה לשינה דשפיר יצא יד"ח דסו"ס בנה שתי סוכות שישמשו אותו גם לאכילה וגם לשינה. וכך כתב מסברא הביכורי יעקב סי' תר"מ ס"ק י"ב.

^א ועיין בשו"ת זרע אמת סי' צ"א דף ק"א ע"ב, שהביא משו"ת מים רבים סי' נ"ד, שדן בשאלה זו וכתב דמדברי המרדכי מוכח שאינו יוצא ידי חובתו, דכל שאין הסוכה ראויה לבדה לכל מילי לא הוי כעין דירה, ואף בב' סוכות זיל הכא לא הוי כעין דירה וזיל הכא לא הוי כעין דירה, וכתב בזרע אמת להוכיח כדבריו, מדברי תרה"ד שדן להוכיח שהישן בכפיפה אינו מצטער, מזה דשיעור סוכה הוא זע"ז, ואם אין שיעור זה ראוי לשינה א"כ לדעת היראים אין יוצאים בו גם באכילה, והקשה הזרע אמת אמאי לא נימא שיש לו ב' סוכות אחת לאכילה ואחת לשינה, ומזה הוכיח שאף בגוונא שיש לו ב' סוכות אינו יוצא יד"ח לדעת היראים. ולכאורה ראייה זו דחוקה היא, שהתרה"ד דיבר על דין סוכה קמנה שלא אמרו

סוכה המיועדת רק לאכילה ולא לשינה – סוכה במלונית המיועדת לאכילה בלבד, ואין רשות מהנהלת המקום לישון בה, האם יש לחוש שאין יוצאים בה ידי חובה אף באכילה, והנידון הוא לדעת היראים שסוכה שאינה ראויה לשינה אין יוצאים בה אף ידי חובת אכילה. ולכאורה לא יוצאים בסוכה כזו אף חובת אכילה לדעת היראים.

עיינן שו"ת שואל ומשיב [מהדורה רביעית ח"א סי' כ"ט], שדן במי שבנה סוכתו במקום שהשלטון אוסר לישון בסוכה, וכתב וז"ל אבל לדינא הדבר ברור שאין עניין לדברי היראים דע"כ לא כתב המרדכי [בשם יראים] רק אם מצד המקום אינו ראוי לשינה כגון שהוא פתוח וגלוי ומתיירא בשביל זה מהליסטים, אבל כאן המקום מצד עצמותו ראוי הוא לישון רק מצד חוק המלך שלא ידור שם כי אם הבעה"ב, בשביל זה לא מיקרי אינו ראוי לשינה שהמקום בעצמותו ראוי, ותדע דאטו נימא כיון שהמלך גזר שבעליה הסמוך לא ידור אדם שיש חוש לשריפה ח"ו לא יהיה מיקרי דירה, ע"כ דליתא דבעצמותו ראוי, וה"ה בזה וזה ברור ופשוט, עכ"ל.

ולכאורה יל"ע בדבריו, דכיון שהשלטון אינו מרשה הרי אימת השלטון עליו שמפחד מעונש, ומה לי פחד גנבים ומה לי פחד השלטון, וצ"ע.

אלא שבנידו"ד שהוא מנוע מלעשות סוכה גם לאכילה וגם לשינה, וכל כי האי אפשר לסמוך הפוסקים החולקים על היראים, עיינן משנ"ב סי' תר"מ ס"ק כ' ובשעה"צ ס"ק כ"ה.

סוכה שנבנתה על כביש וקיבלו היתר מהשלטון שתהיה בנויה רק למשך כמה שעות - עובדא הוי בישיבה שלצורך אירוח תורמים הנמצאים בימי חול המועד בארץ ישראל, בנו סוכה על גבי כביש הסמוך לישיבה, ומחמת עשיית הסוכה אי אפשר היה לנסוע ולהלך בכביש זה, ולפי חוקי השלטון אסור לבנות במקום זה סוכה, כיון שמונעת הלון הרבים, והנהלת הישיבה קיבלה אישור מהשלטון שסוכה זו תהיה בנויה למשך כמה שעות בלבד, משך זמן סעודת הבוקר. ויל"ע האם סוכה כזו כשרה גם לדעת היראים, ומסרו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאמר שכיון שבאותה שעה שהיא בנויה היא ראויה גם לשינה, אין בזה חסרון שאחר כך סותרים אותה ובלילה אינה ראויה לשינה, דאין פסול בכך שאדם בונה סוכה לכמה שעות בלבד.

ואם אכן דברים אלו יצאו מפי קודשו זצ"ל, יש להתבונן אמאי פסל היראים סוכה שאינה ראויה לשינה בלילה מפני הגנבים, דל מהכא לילה, ונימא שכעת ביום הסוכה ראויה לשינה, והרי זה כמי שבנה את הסוכה לכמה שעות ותהיה סוכה זו ראויה לאכילה, וצ"ע.

אמנם לדברינו הנ"ל לעיל, סוכה זו כשרה לאכילה אף לדעת היראים, כיון שלכל אחד מהאורחים היתה מן הסתם סוכה לשינה, ונמצא שהרי זה כמי שיש לו ב' סוכות אחת לאכילה ואחת לשינה, ואין בזה חסרון שסוכה זו שמיועדת לאכילה אינה ראויה לשינה.

בה תנאים והגבלות ואמרו שהיא כשרה לא מילי, ובסתמא גם כאשר היא הסוכה היחידה של האדם, ולכן נראה שאין להביא מדברי הפוסקים הנ"ל לפסול מאכילה כאשר עושה ב' סוכות.

² והעירוני שאכן כתב כן הברכ"י, אלא ששסברתו היא דב' סוכות אחת לאכילה ואחת לשינה מצטרפים יחד לשם דירה גמורה, וכמו שבדירתו ממש אדם מחלק ב' חדרים אחד לאכילה ואחד לשינה.

שינה בסוכה במלונית שנמצאים בה עוד רבים – לענין הנמצאים במלונית והסוכה מיועדת לשינת רבים, אם נוכחות הרבים מפריעה את שינתו הרי הוא בגדר מצטער הפטור מן הסוכה, וכבר הורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שאף בסוכה הפרטית של האדם אם נמצאים בה אורחים שמתעכבים בסוכה ומחמת כן אינו יכול לישון הרי זה בגדר מצטער, והוסיף ששיש לדון דמצב זה של הפרעה מאורחים אלו נחשבת לגביו בגדר מצטער כמו זבובים המפריעים את מנוחתו שנחשב מחמת כן מצטער. ופעמים שעצם מציאות זו של שינה עם אנשים רבים ובפרט עם אנשים שזרים לו היא בגדר "מצטער" שדינו שפטור מן הסוכה.

מלאכות כתיבה ציור ויצירה בחול המועד לילדים ונערים – אחד הנידונים המעשיים בימי חול המועד הוא באיזה אופן מותר להעסיק את הילדים והילדות, ובפרט לעת כזאת שכלל ישראל נמצא בהסגר. והנה כלל בידינו שמלאכת אומן אסורה במועד ומלאכת הדיוט הנעשית לצורך המועד מותרת. ולכן כתיבה ציור מלאכות יד וכדומה כל שהדבר נעשה באופן של מלאכת הדיוט מותר לעשותם. ואין נפק"מ בגיל הילדים, והדבר מותר אף לאלו שהם כבר בגיל מצוות.

ואין לשאול דבעינן "צורך המועד" ובציורי הילדים אין צורך המועד, י"ל דעצם העסקת הילדים בדברים אלו הגורמת להם שמחה נחשבת צורך המועד. וכדמצינו בס' תקל"ו ס"א שהתירו למי שצריך לרכב במועד לצורך טיול או לראות פני חברו [עיין משנ"ב שם ס"ק א'] לעשות מלאכת הדיוט בתיקון האוכף וכל צרכי הרכיבה. וחזינן שאם מטרת הרכיבה היא לשמח אותו במועד הרי זה בכלל צרכי המועד.

ועיין בדברי הראשונים במו"ק דף י"ח ע"א בהא דהתירו כתיבת אגרת שלום במועד, דאחד הטעמים שהדבר מותר הוא דאיירי בכתיבת אגרת לחברו, וכתב הרמב"ן [פסקי חול המועד] דהוא מעשה הדיוט וצורך המועד הוא מפני שמחה היא לשולח ולמי שנשתלחו לו ונחת רוח לשניהם. ובריטב"א כתב ששמחת הרגל שלא יהיה בדאגה ויש בהן צורך לשולח או למי שנשתלחו עבורו. חזינן מדברי הראשונים הנ"ל שמחת השולח ומי שמקבל את האגרת מחשיבה את הכתיבה לצורך המועד.

ולכן מותר להורים להדפיס או לצלם במכונת צילום דפי עבודה עבור הילדים, דכל זה בכלל צורך שמחת הילדים, והוא בכלל מלאכת הדיוט שהותרה לצורך המועד.

ורק כאשר עושים מלאכות המוגדרות כמלאכת אומן, כגון ציורים מיוחדים או כתיבה מיוחדת שדרושה להם אומנות ואין עשייתם שווה לכל, רק פעולות אלו אסורות במועד.